

Radiochirurgia stereotaktyczna chorych na raka płuca

dr hab. n. med. Wojciech Majewski
Zakład Radioterapii, Centrum Onkologii-Instytut,
Oddział w Gliwicach

Radioterapia stereotaktyczna (radiochirurgia)

- ▶ Precyzyjne obrazowanie radiologiczne
- ▶ Ścisłe unieruchomienie chorego
- ▶ Ustalenie zewnętrznych punktów znacznikowych dokładnie odpowiadających lokalizacji guza
  - ▶ Radioterapia kierowana obrazowaniem IGRT
- ▶ Podanie wysokich, jednorazowych lub kilkurazowych dawek promieniowania, dokładnie w obszarze guza z oszczędzeniem otaczających tkanek w skutek wysokiego gradientu dawki promieniowania poza guzem

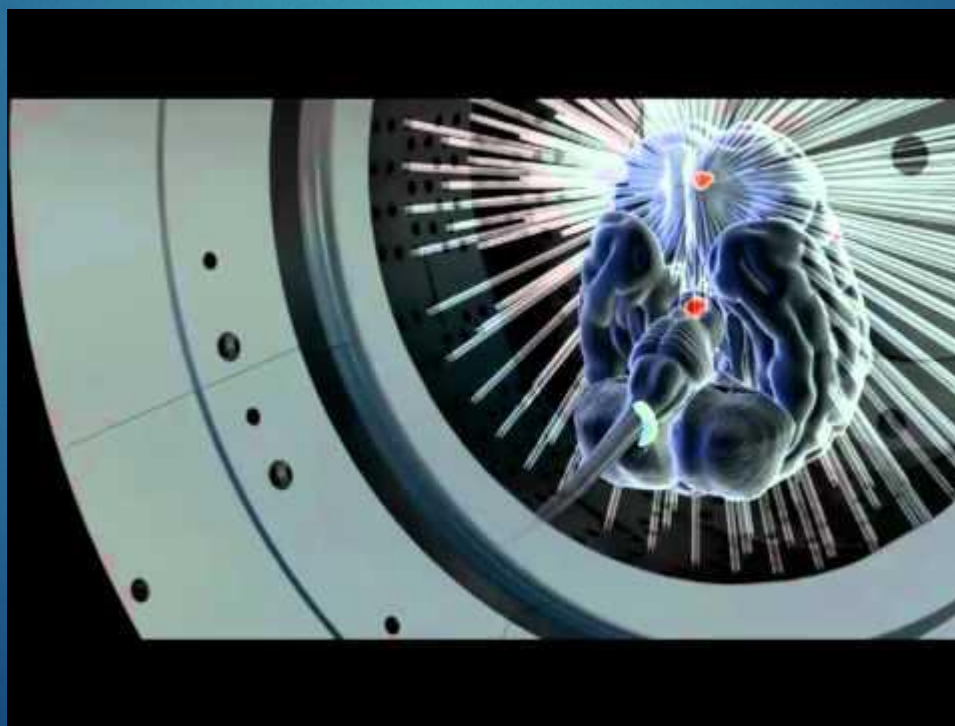
Radioterapia stereotaktyczna

Radiochirurgia stereotaktyczna

Leksell GammaKnife- guzy mózgowia

Alternatywa dla operacji otwartej guzów mózgu

Powszechne zastosowanie w praktyce klinicznej

Radioterapia stereotaktyczna

Radiochirurgia/radioterapia stereotaktyczna
pozaczaszkowa

SBRT- Stereotactic Body Radiation Therapy
Extracranial SRS- (stereotactic radiosurgery)
SABR-Stereotactic Ablative Radiotherapy

„Uderzeniowe” dawki radioterapii
Efekt ablacyjny

Efekt biologiczny promieniowania jonizującego

USZKODZENIE DNA!

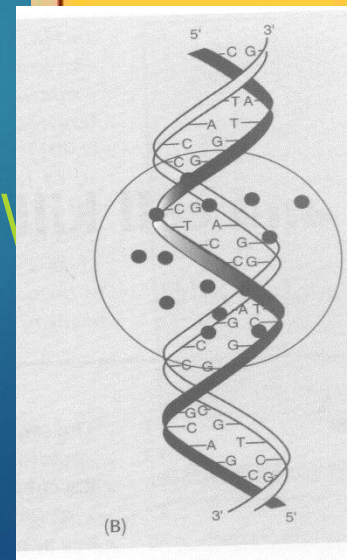
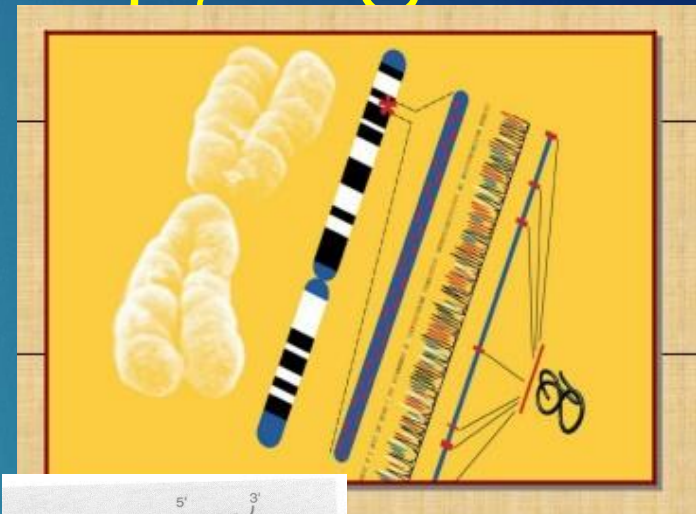
BEZPOŚREDNIO:

JONIZACJA W DNA (RZADKO)

POŚREDNIO:

POPRAWIEZ RODNIKI OH, H, H₂O₂

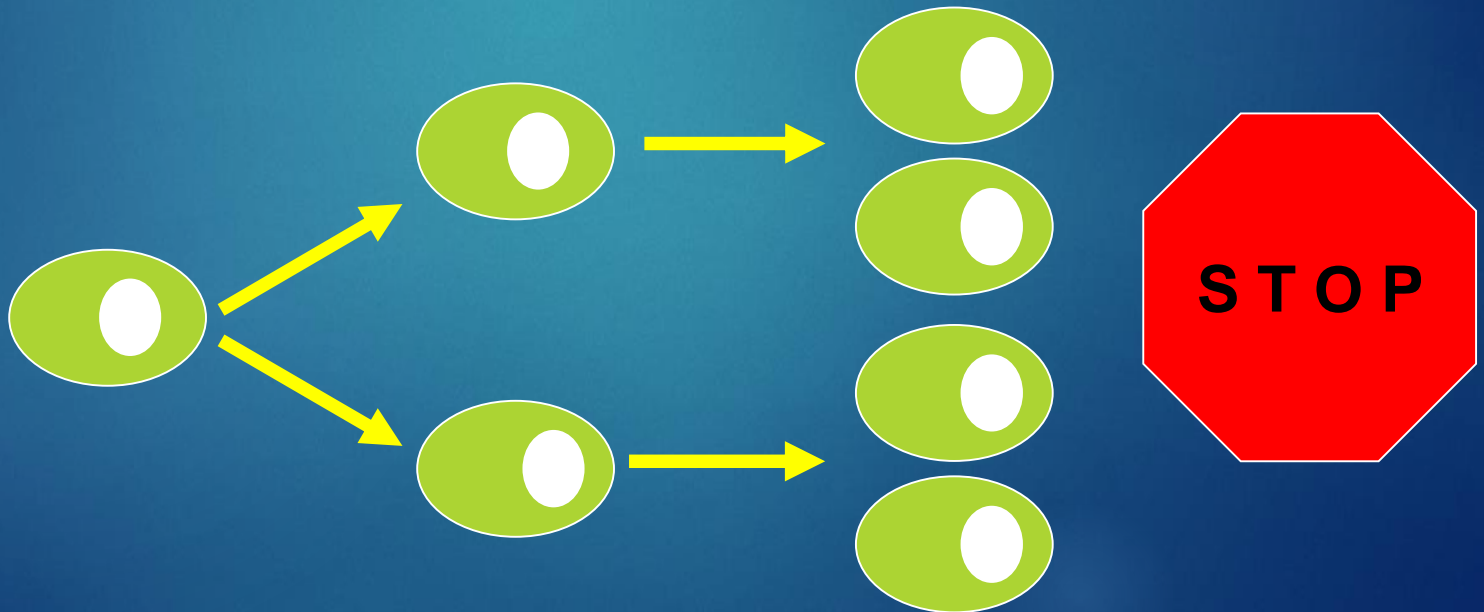
ŚRODOWISKO WODNE I TLONOWE

Efekt biologiczny promieniowania jonizującego

ŚMIERĆ KOMÓRKI- MARTWICA (ŚMIERĆ MITOTYCZNA) LUB
APOPTOZA

ŚMIERĆ KOMÓRKI- TO RÓWNIEŻ UTRATA FUNKCJI PODZIAŁU!!

Radioterapia stereotaktyczna

Efekt ablacyjny- uszkodzenie endotelium, szybka reakcja

Vantage
Oncology

Radioterapia stereotaktyczna pozaczaszkowa

Bez kontroli ruchomości oddechowej (np. przerzuty do węzłów chłonnych, kości)

Z kontrolą ruchomości oddechowej (płuca, wątroba trzustka)

Radioterapia stereotaktyczna

Bez kontroli ruchomości oddechowej
Czy ma zastosowanie w leczeniu raka płuca?

Tak, tam gdzie niewielka ruchomość oddechowe
Np. Szczytowe partie płuc
W sytuacji wątpliwej rozważyć skopię RTG z oceną
ruchomości

Radioterapia stereotaktyczna

RUCHOMOŚĆ NARZĄDÓW I CHOREGO:

Set-up margin

Codziennie ułożenie chorego (system unieruchomienia nie są idealne)

Możliwość pewnej ruchomości chorego w trakcie sesji RT (30 min)

Internal margin

Ruchomość narządowa (oddechowa, zmienność wypełnienia narządów)

RUCHOMOŚĆ NARZĄDÓW I CHOREGO:

- **DODANIE MARGINESÓW WOKÓŁ GUZA**
- **WERYFIKACJA POZYCJI CHOREGO I/LUB GUZA NA BIEŻĄCO I KOREKTA POŁOŻENIA**

IGRT- IMAGE GUIDED RADIOTHERAPY

Unieruchomienie pacjenta

Offline Review - Trachimowicz-Golda, Grazyna ID: 120111-WLEN

File Quick Links Edit View Insert Measure Matching Review Tools Help

A-DRR - A - 2/2/2011 10:21 - 0 deg

Field edge: Planned

A-DRR - 1/31/2011 15:22 - 0 deg

A - 2/2/2011 10:21 - 0 deg

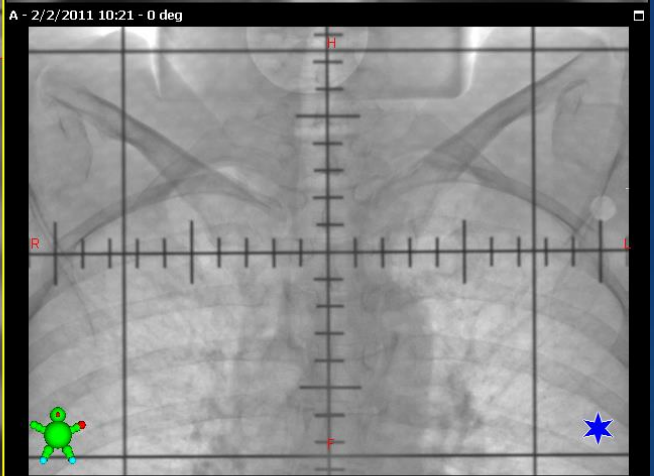
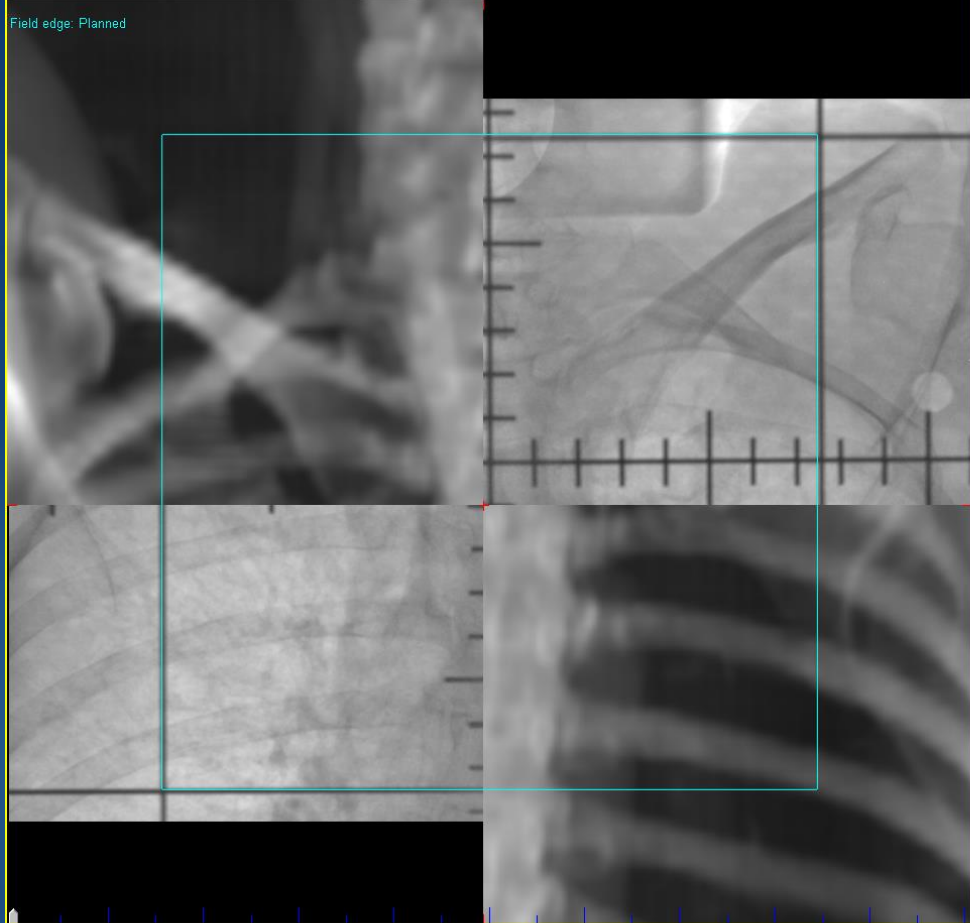
Simulation Session / Summary: Images (16 New)

	B	A
Status	*	*
Vrt [cm]		
Lng [cm]		
Lat [cm]		
Rtn [deg]		

Session Images C1/1E C1/1E1 C1/2 E weryfikacja/1E1 weryfikacja/1E1:1 Session Timeline Course Timeline

Session Wed 2/2/2011, Image 8 of 16

start Winccas Offline Review - Trac... 1:14 PM

Warning icon (yellow triangle with exclamation mark)

Clipboard icon

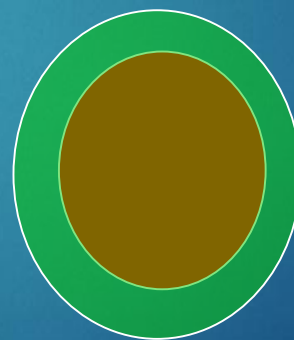
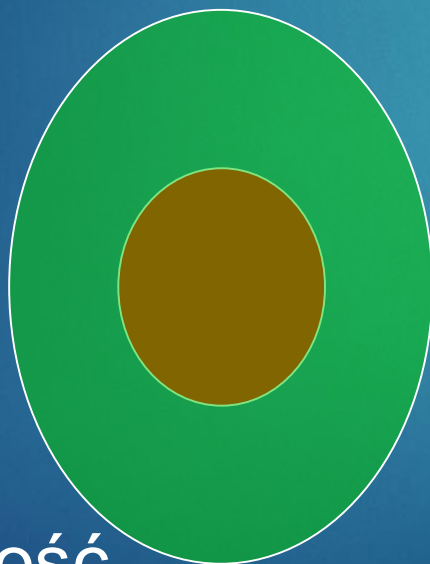
Eye icon (visibility)

Red triangle icon

Green checkmark icon

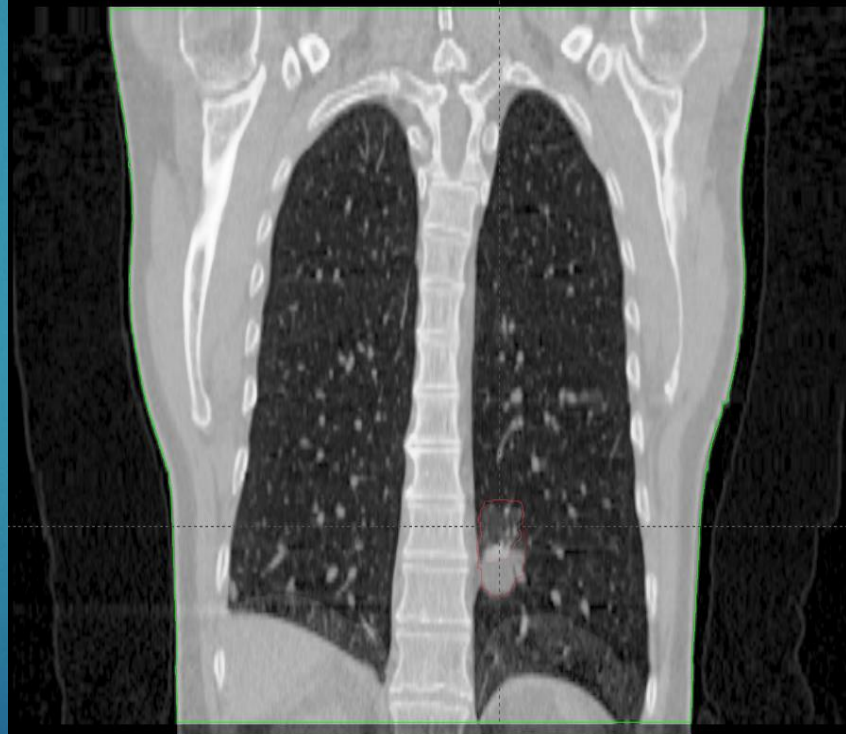
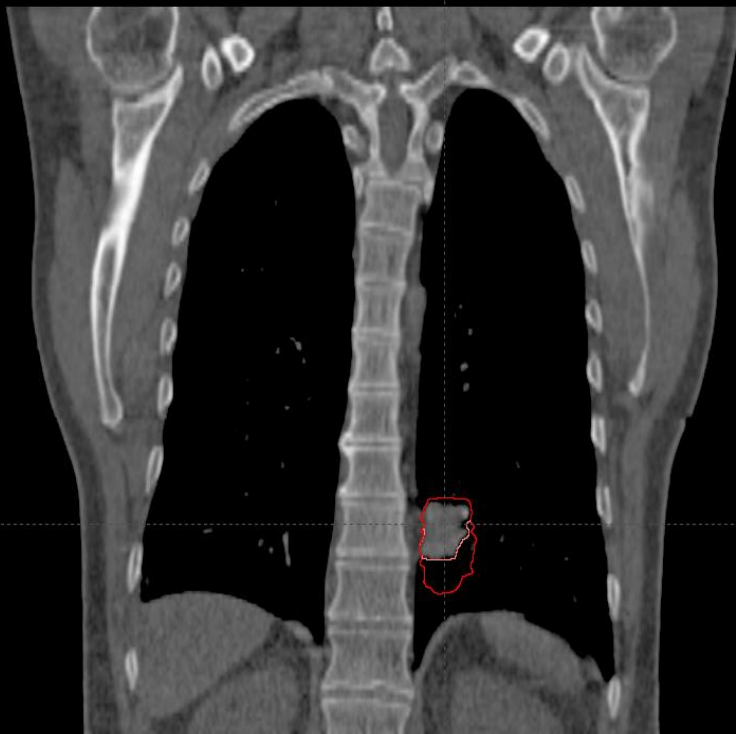
Navigation arrows (left and right)

Zmniejszenie wpływu ruchomości oddechowej na położenie guza

Toksyczność
radioterapii

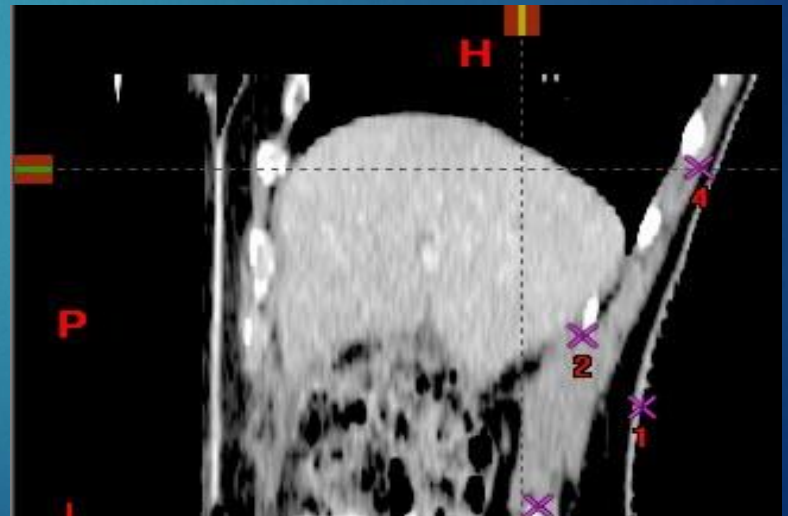
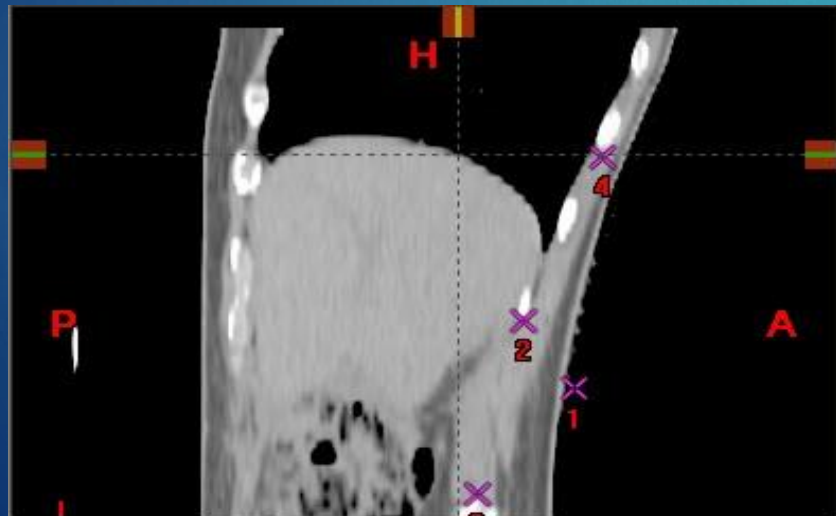
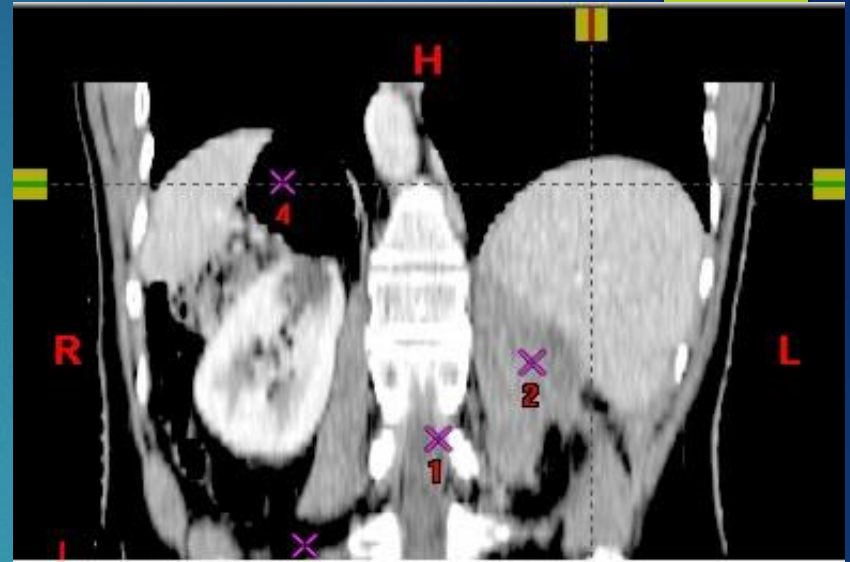
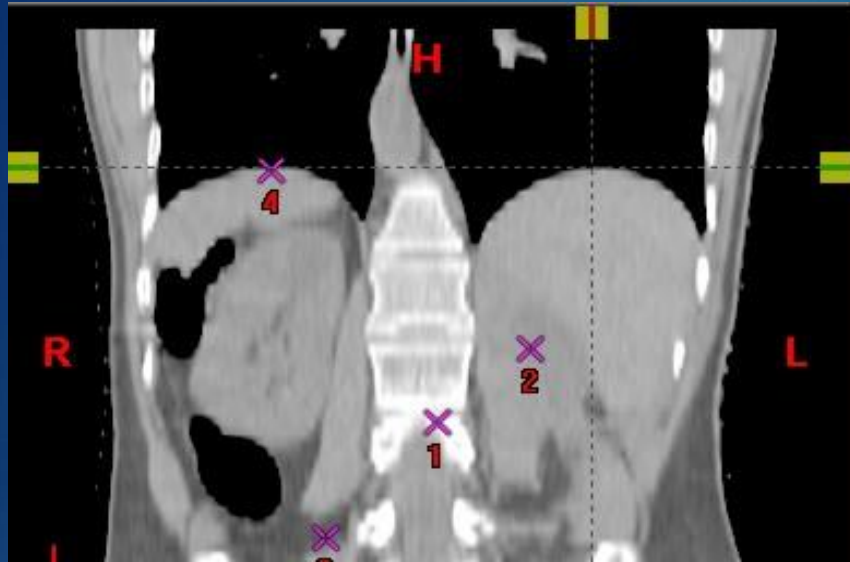
Zmniejszenie wpływu ruchomości oddechowej na położenie guza

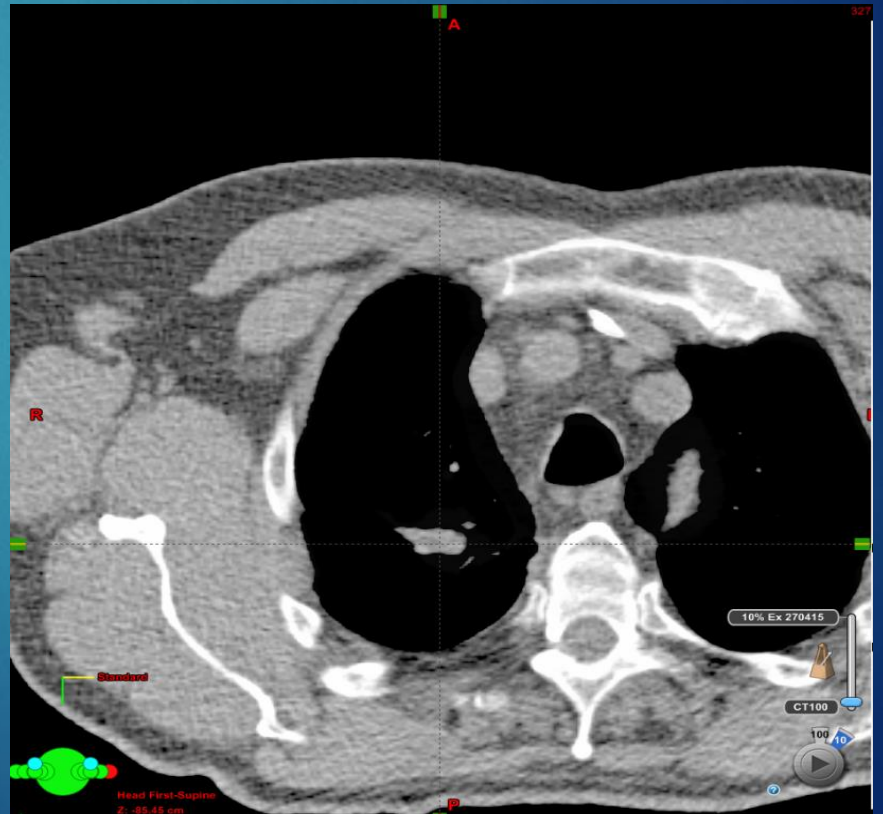
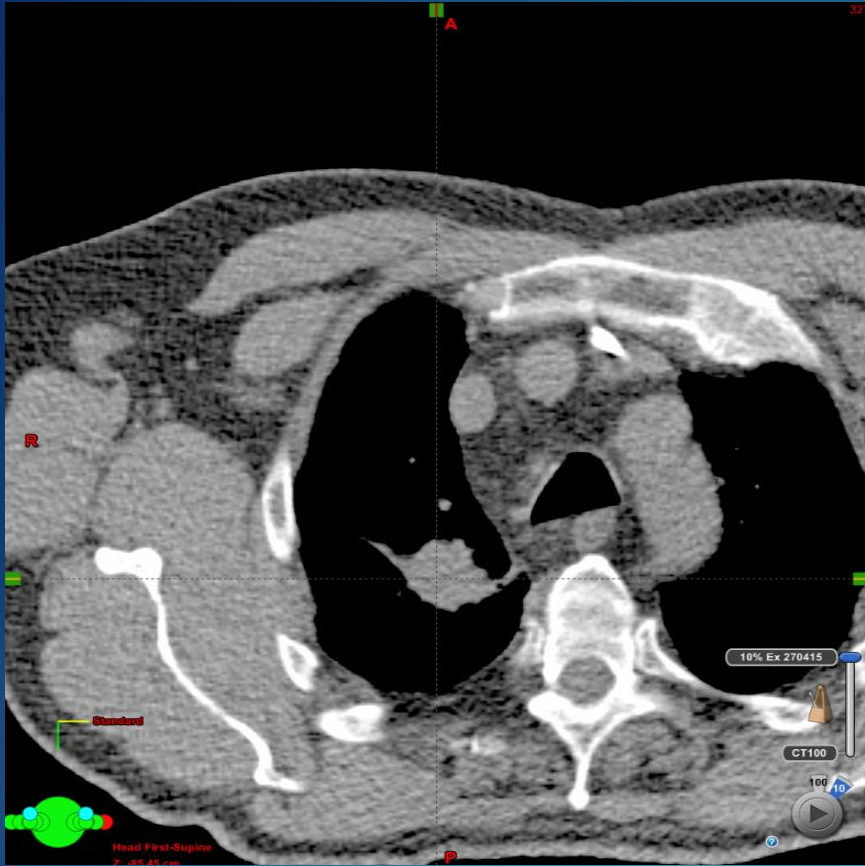

Wpływ ruchomości oddechowej na położenie guza

- ▶ Guzy płuc
- ▶ Guzy wątroby

Ruchomość wątroby i płuc (guzów wątroby i płuc) w trakcie oddychania wynosi średnio ok. 1,5 cm, dochodzi często do 2-3 cm.

Kontrola ruchomości oddechowej

Procedury włączone w planowanie i realizację radioterapii których celem jest zminimalizowanie wpływu ruchomości oddechowej na położenie guza i rozkład dawki promieniowania w jego obrębie

1. Kompresja jamy brzusznej
2. Aktywna kontrola oddechu
3. **Bramkowanie oddechowe**

4D RT

Redukcja ruchomości oddechowej

Kompresja jamy brzusznej

(+/- 5-8 mm w osi góra-dół)

Aktywna kontrola oddechu

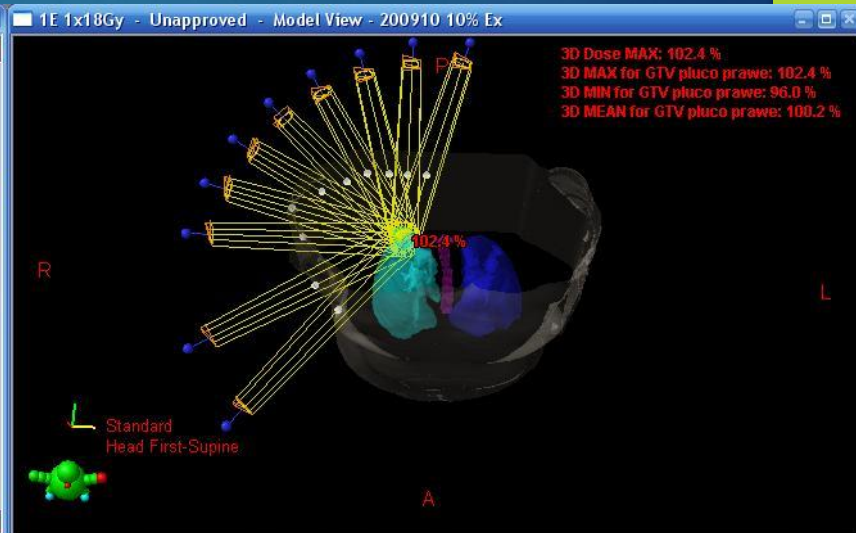
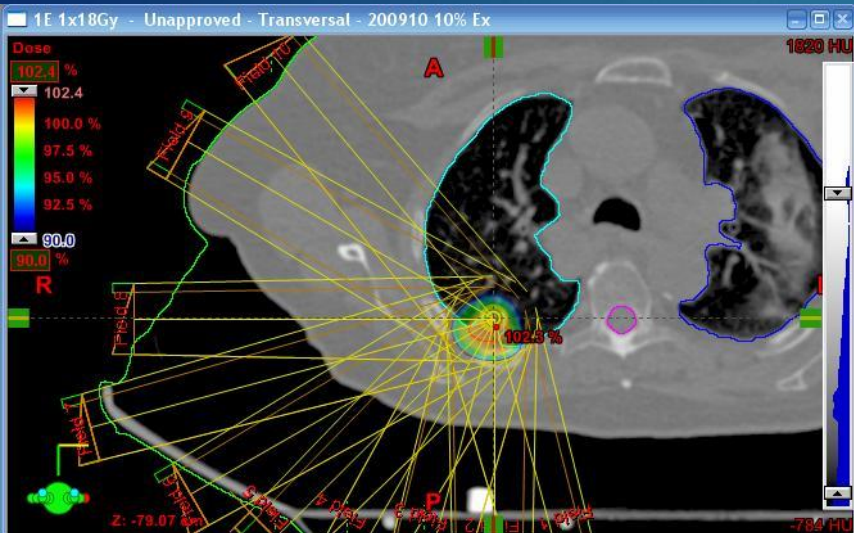
(+/- 1,5 mm w osi góra-dół)

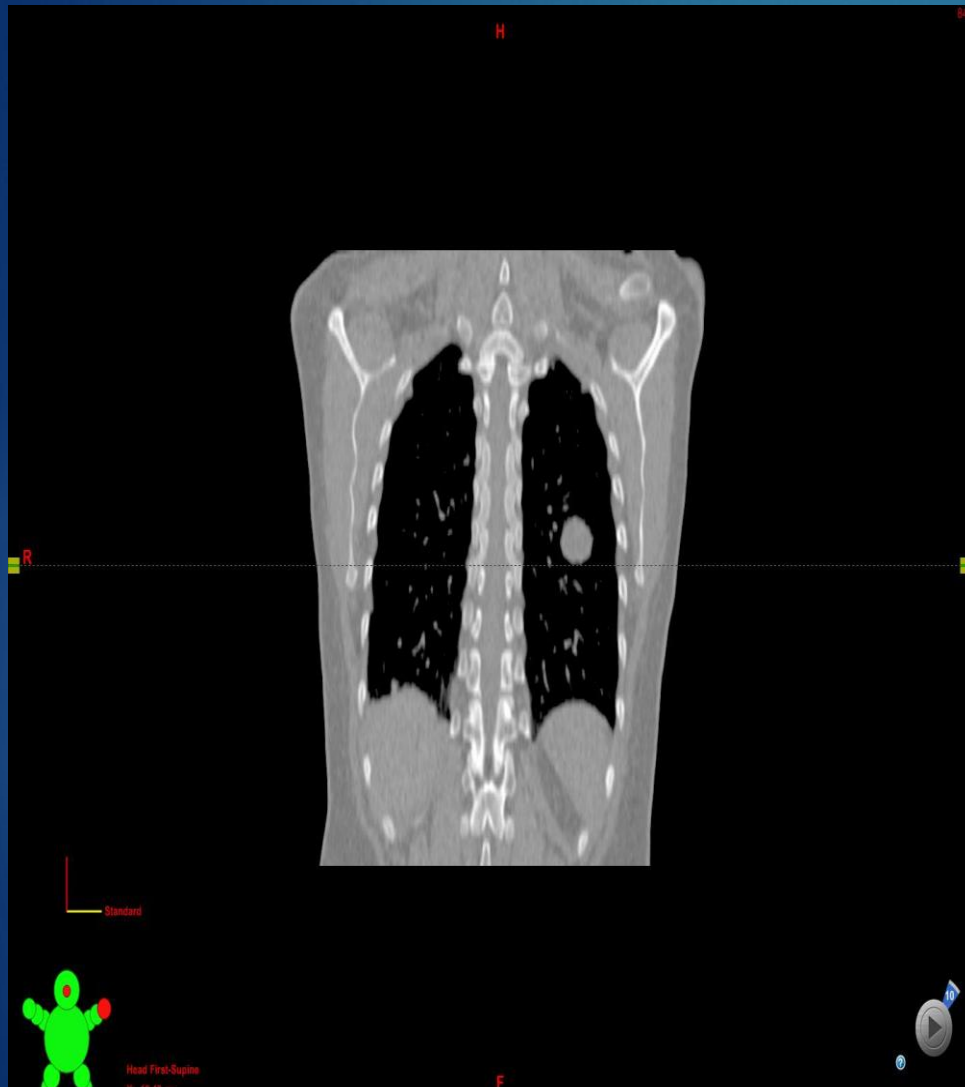
Bramkowanie oddechowe

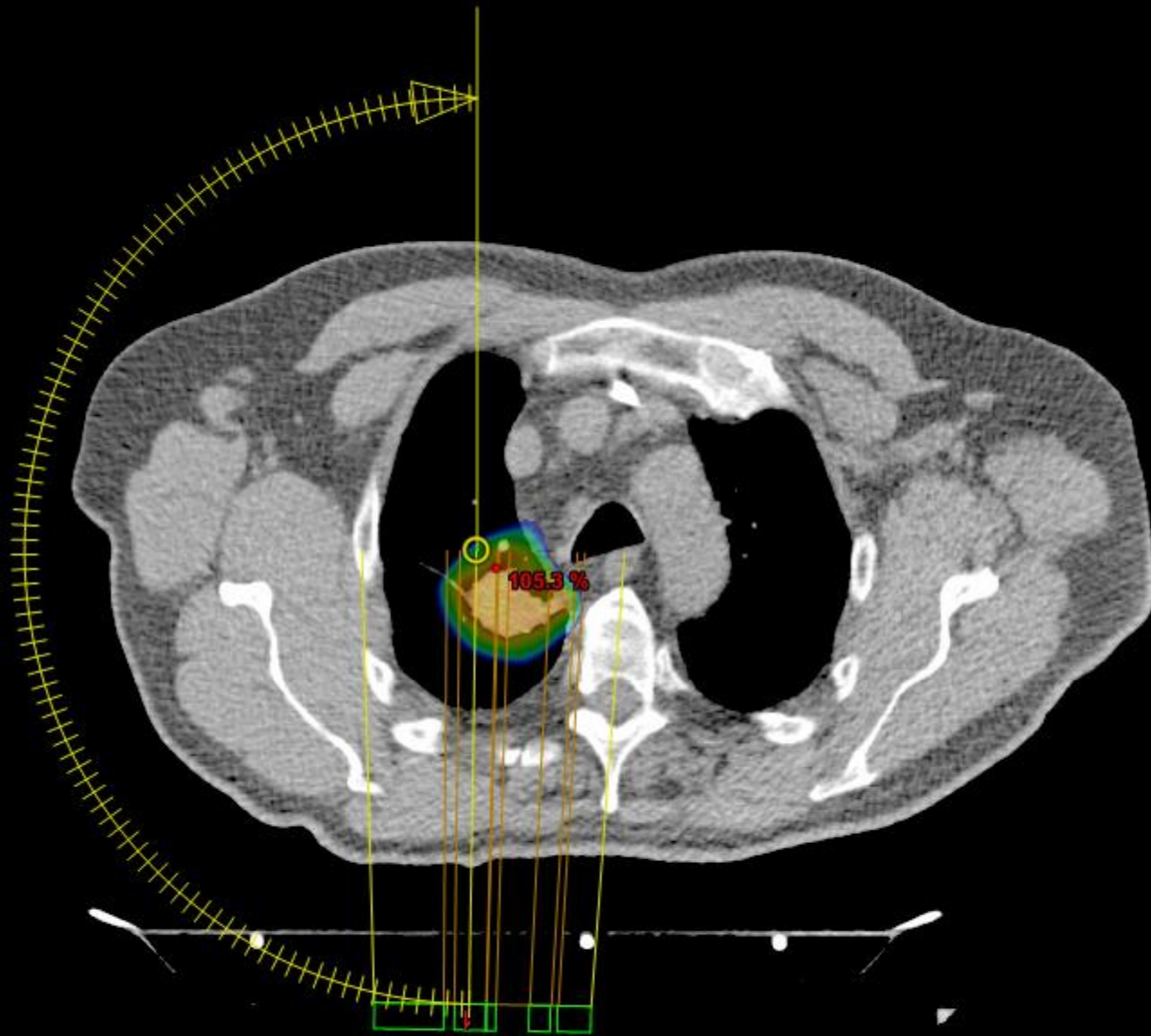
(+/- 2-3 mm w osi góra-dół)

Radioterapia stereotaktyczna z bramkowaniem oddechowym w guzach płuca IO Gliwice

- ▶ **Guz + 5 mm marginesu**
- ▶ **Dawka: 3 x 20 Gy (18 Gy)**

Kryteria ograniczeń dawki

- ▶ Własne
- ▶ Piśmiennictwo (np. Tiemermann)

Kryteria odnośnie ograniczeń dawki w radioterapii 3D

Płuca

Graham et al., IJROBP 1999

V20 Gy

Tsujno K et al. IJROBP 2003

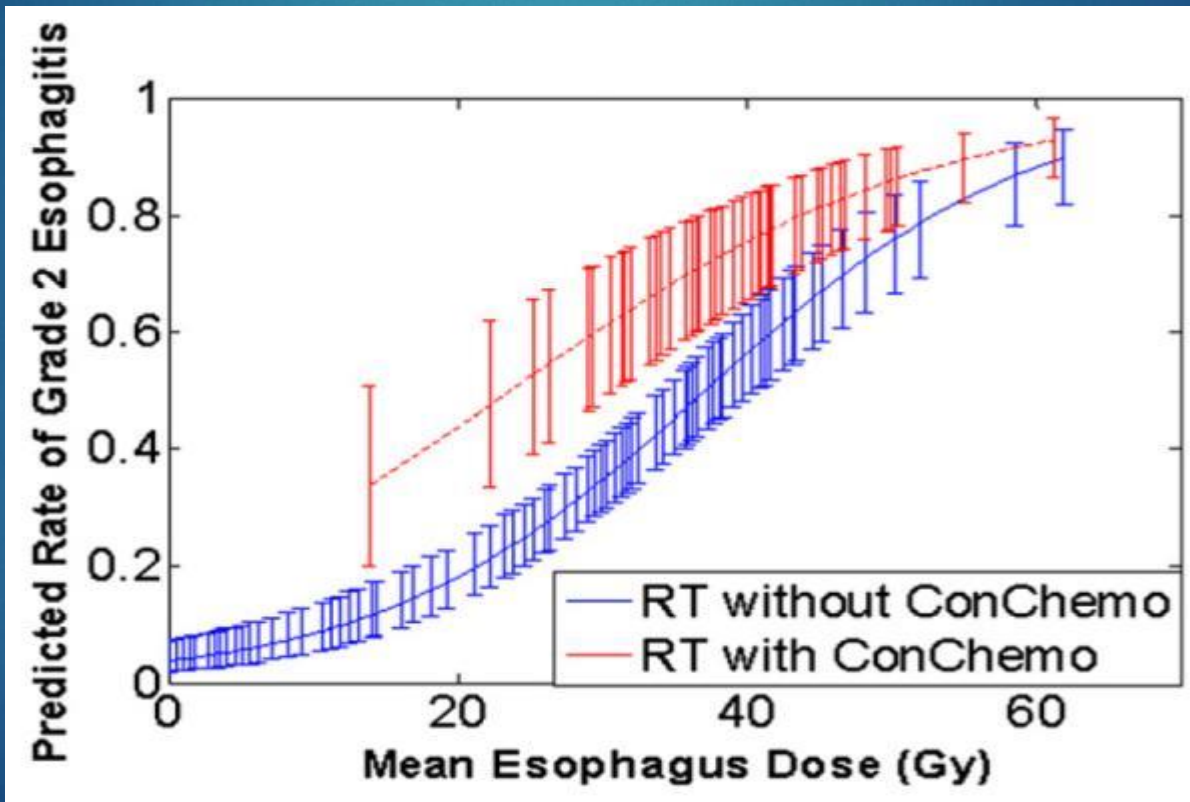
Ryzyko zapalenia płuc

V20 ≤ 20%: 8,7%   V20 = 21-25%: 18,3%

Ważne czynniki: jednoczasowa Cht, obszar płuc

Kryteria ograniczeń dawki w radioterapii 3D

Bradley et al. IJROBP 2012

Kryteria ograniczeń dawki w radioterapii stereotaktycznej

Bangers EM i wsp. JTO 2011

500 chorych (530 guzów)

Ból ściany kl. piersiowej-	11.4%
(Nasilony ból-	2.0%)
Złamanie żeber-	1.6%

Ból klatki piersiowej i złamanie żeber wiązały się z większymi objętościami otrzymującymi dawki 30 Gy-50 Gy a złamania żeber dodatkowo z maksimami dawki w ścianie klatki piersiowej

Radioterapia/radiochirurgia

Kryteria wg NCCN

Narząd	3 frakcje	5 frakcji
Rdzeń kręgowy	18 Gy	30 Gy
Przełyk	27 Gy	? (105% Dawki)
Tchawica	30 Gy	? (105% dawki)
żebro	30 Gy	?
płuco		

Radioterapia/radiochirurgia

Kryteria wg NCCN

Timmerman 3 frakcje

Narząd	Max Dawka	Dawka w objętości
Rdzeń kręgowy	22,5 Gy	< 0,35 cc- 15,9 Gy < 1,2 cc- 13 Gy
Przełyk	25,2 Gy	< 5 cc- 17,7 Gy
Tchawica	30 Gy	< 5 cc- 25,8 Gy
żebro	50 Gy	< 5 cc- 40 Gy
płuca		V11 Gy < 37% 1500 cc – 10,4 Gy 1000 cc – 11,5 Gy

NARZĄD

OGRANICZENIA DAWKI

Protokół IO Gliwice

Rdzeń

D max. 6 Gy/ frakcję

kręgowy

D max. 18 Gy/w 3 frakcjach

Żebro

D max. 10-12 Gy/ frakcję

D max 30-36 Gy w 3 frakcjach

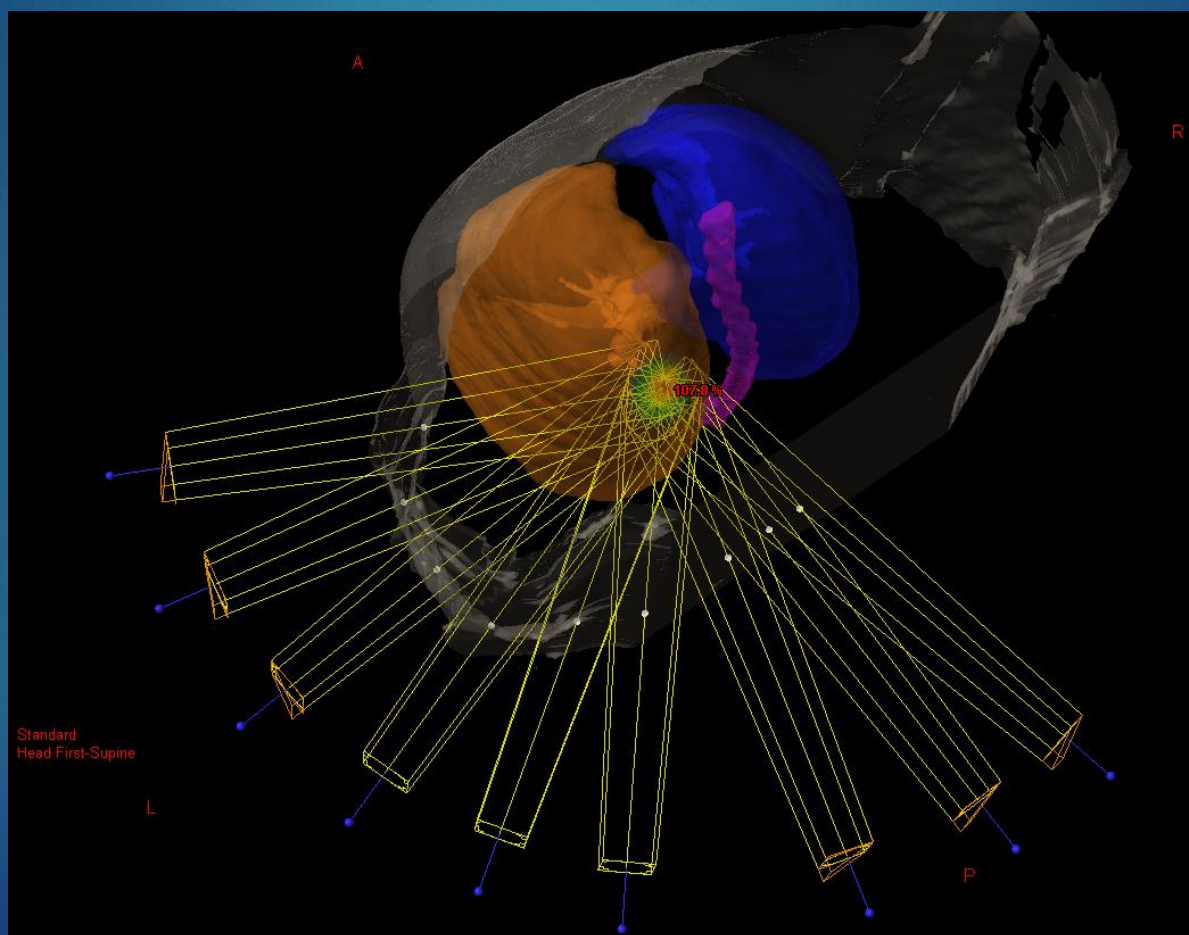
Tchawica

D max. 10 Gy/ frakcję

D max. 30 Gy/ frakcję

Płuca

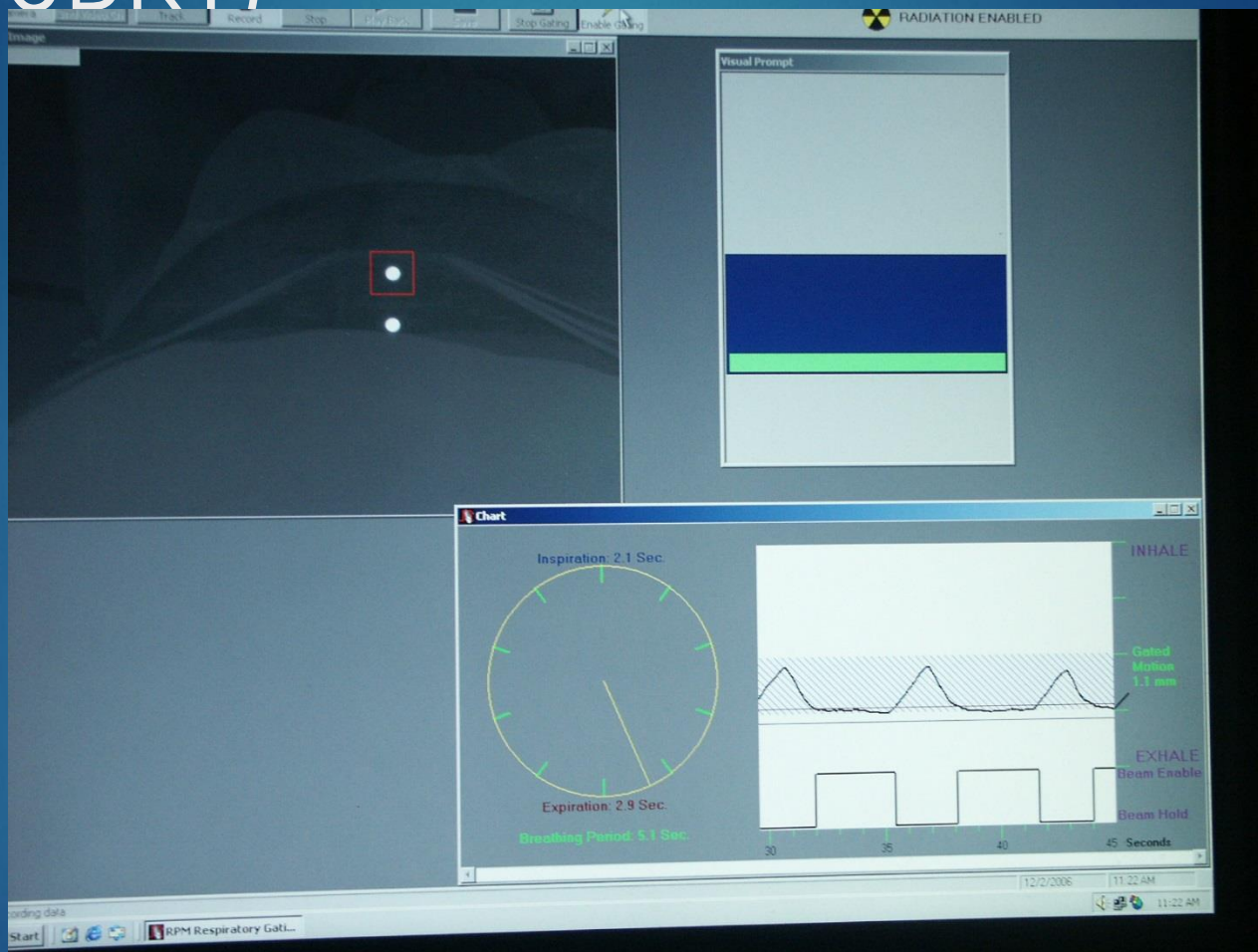
Planowanie leczenia promieniami

Weryfikacja planu radioterapii (symulacja)

Leczenie promieniami (4D SBRT)

Ograniczenie obszaru leczenia wczesnych postaci raka płuca

Ograniczenie obszaru leczenia wczesnych postaci raka płuca

Ginsberg RJ, Rubinstein RV. Ann Thor Surg 1995

276 chorych guz T1N0 (analiza 247 chorych)

Randomizacja

Lobektomia

Segmentektomia lub resekcja klinowa

5-letnie OS

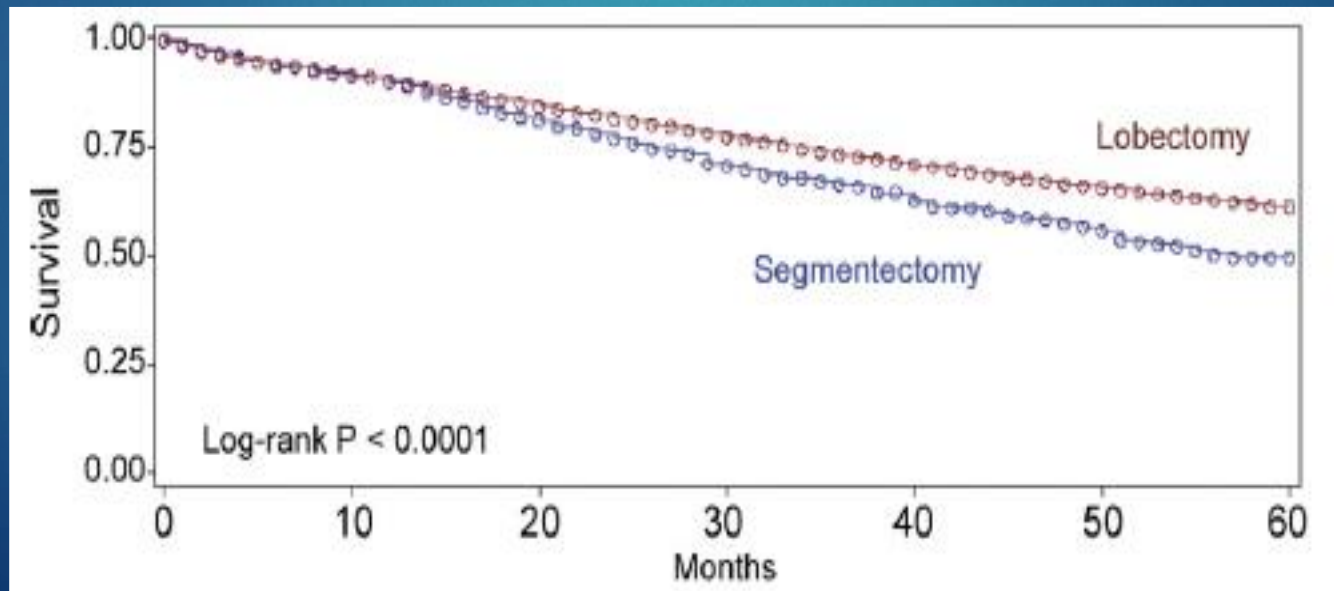
ok 65%

ok 45%

2,5-3 krotny wzrost odsetka wznów lokoregionalnych w por do lobektomii

Ograniczenie obszaru leczenia wczesnych postaci raka płuca

Whitson BA i wsp. Ann Thorac Surg 2011
SEER Database 14 473 chorych
Lobektomia vs segmentektomia
13 892   581

Ograniczenie obszaru leczenia wczesnych postaci raka płuca

Ryzyko

Naciek przestrzeni limfatycznych

Naciek naczyń krwionośnych

pN+

Ograniczenie obszaru leczenia wczesnych postaci raka płuca

Fuwa N i wsp. Lung Cancer 2007

NSCLC I stopień - pN+ 27%

Ryzyko pN+ związane ze zróżnicowaniem
Dobrze zróżnicowany rak I stopnia może być kandydatem do resekcji ograniczonych lub RT stereotaktycznej

Ograniczenie obszaru leczenia wczesnych postaci raka płuca

Okada M i wsp. J Thorc Cardiovas Surg 2006

Badanie porównawcze
guz T1N0 (< 2 cm)

	Lobektomia 262 pts	Resekcja ograniczona 305 pts
5-letnie DFS	83%	86%
5-letnie OS	89%	90%

**Czy radioterapia/radiochirurgia
stereotaktyczna może być
zastosowana jako metoda leczenia
ograniczonego?**

U jakich chorych?

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u choruch na raka płuca

Nieoperacyjny rak we wczesnym stadium
zaawansowania (T1-T2N0)

Rak operacyjny T1-T2N0 jako alternatywa dla
leczenia operacyjnego?

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Potwierdzenie hist-pat raka płuca
Planowanie w oparciu o TK (PET-TK)

Radioterapia/ radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Timmerman i wsp. JAMA 2010 (RTOG 0236)

55 chorych w stadium I SBRT- 54-60 Gy w 3 frakcjach
Biologicznie Efektywna Dawka (BED)- 151-180 Gy (a/b=10)

CR-51%

OR-89%

3-letnie LC	97%
3-letni odsetek przerzutów	22%
	(T1-14,7%, T2-47%)

3-letnie OS	55,8%
-------------	-------

Radioterapia/ radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Nagata Y i wsp. IJROBP 2005 (Badanie I/II fazy)

45 chorych w stadium I

48 Gy w 4 frakcjach

Biologicznie Efektywna Dawka (BED)- 105 Gy ($\alpha/\beta=10$)

CR-16%

OR-100%

3-letnie LC

98%

3-letni odsetek przerzutów

T1-15,6%

T2-31%

3-letnie OS

T1-83%

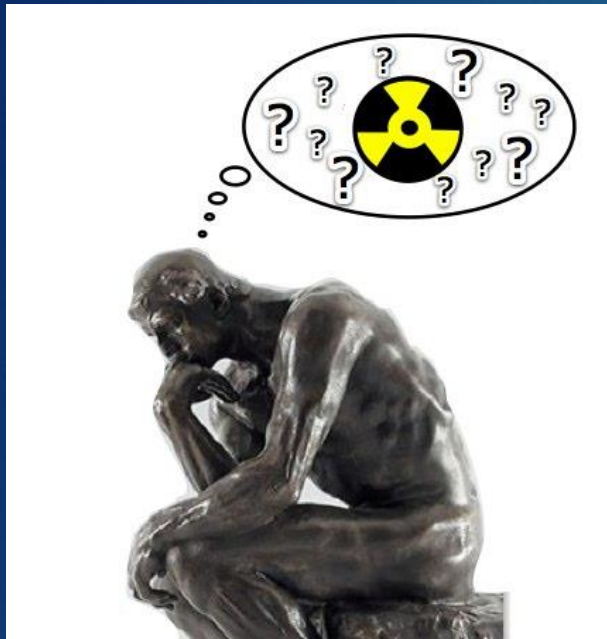
T2-72%

Radioterapia/ radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Senthi S i wsp. Lancet Oncol 2012

676 chorych (T1,T2 N0)
SABR- 54-60 Gy w 3-8 fx

2- i 5-letni odsetek wznów miejscowych	4,9%	10,5%
2- i 5-letni odsetek wznów regionalnych	7,8%	12,7%
2- i 5-letni odsetek przerzutów odległych	14,7%	19,9%

**Radioterapia/ radiochirurgia
stereotaktyczna + uzupełniająca
chemioterapia ?**

Biologicznie efektywna dawka (BED)

W radioterapii wielkość dawki frakcyjnej ma znaczenie!!

$$10 \times 2 \quad \neq \quad 2 \times 10$$

Model liniowo-kwadratowy (LQ)

$BED = \text{Dawka cał.} + \text{Dawka cał.} \times \text{dawka frakcyjna} / \alpha / \beta$

α / β -parametr określający wrażliwość komórek na zmianę dawki frakcyjnej

Biologicznie efektywna dawka (BED)

($\alpha/\beta=10$)   ($\alpha/\beta=3$)

66 Gy w 33 frakcjach

73,2 Gy

110 Gy

60 Gy w 3 frakcjach

180 Gy

460 Gy

54 Gy w 3 frakcjach

151 Gy

378 Gy

48 Gy w 4 frakcjach

105 Gy

240 Gy

50 Gy w 5 frakcjach

100 Gy

217 Gy

($\alpha/\beta=3-5$)- dla tkanek zdrowych i guzów promienioopornych: rak nerki, czerniak, ??rak płuca??

Radioterapia/ radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Onishi H i wsp. J Thorac Oncol 2007

257 chorych w stadium I (mediana wieku 74 lata)

18-75 Gy w 1-22 frakcjach

Mediana BED 111 Gy (a/b=10)

Wznowa miejscowa- 14%

	BED <100	BED ≥100
odsetek wznów miejscowych	42,9%	8,4%
5-letnie OS	30,2%	70,8%

Radioterapia/ radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Czynniki decydujące o możliwości podania odpowiednio wysokiej dawki SBRT

Wielkość guza

Lokalizacja

Przebyte leczenie

Ograniczenia dawki w narządach zdrowych

Stan ogólny

Schorzenia współistniejące

Radioterapia/ radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Paradoks radioterapii stereotaktycznej:

Mały guz-duża dawka promieniowania

Duży guz-niższa dawka promieniowania

Radioterapia/ radiochirurgia stereotaktyczna u chorych na raka płuca

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u choruch na raka płuca

Guzy obwodowo zlokalizowane

A co z guzami zlokalizowanymi przyśrodkowo??

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie

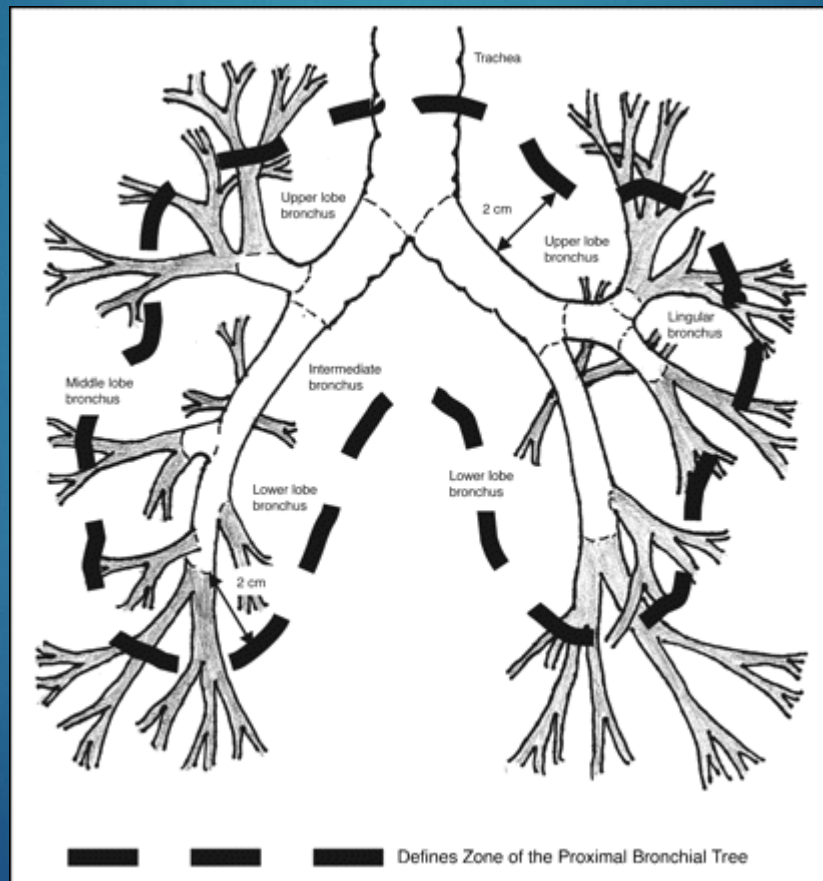
Timerman JCO 2006

2-letni odsetek bez toksyczności G3-4

Obwodowo zlokalizowane	83%
Centralnie zlokalizowane	54%

Tox G3-4: zaburzenia funkcji oddechowej, zapalenie płuc, duszność, wysięk opłucnowy, przetoki, odczyn skórny
6 zgonów/70 chorych

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie NCCN

Dawka całkowita	Ilość frakcji	Uwagi
25-34	1	Mały (<2 cm) guz obwodowy
45-60	3	Obwodowy, > 1 cm od sciany kl piers
48-50	4	Centralny lub obwodowy (<4-5 cm) <1 cm od sciany
50-55	5	Centralny lub obwodowy < 1 cm od sciany
60-70	8-10	Centralny lub obwodowy

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie

Senthi S i wsp. R&O 2013

Systemic review

563 guzy centralnie zlokalizowane 315 chorych
na raka we wczesnym stopniu zaawansowania

Lokalizacja (centr vs periph) brak wpływu na LC
LC >85% jeśli BED ≥ 100 Gy

Śmiertelność- 2,7%, ale 1% jeśli BED ≤ 210

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie

Senthi S i wsp. R&O 2013

	centralne	vs	obwodowe
3-letnie OS	64%	vs	51% (Haasbek)
2-letnie OS	75%	vs	75% (Bradley)
Toksyczność 3 i 4 stopnia			8,6%

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie

RTOG 0813

Badanie I/II fazy T1T2 (<5 cm)

50 Gy- 60 Gy w 5 frakcjach (df-od 10 do 12 Gy)

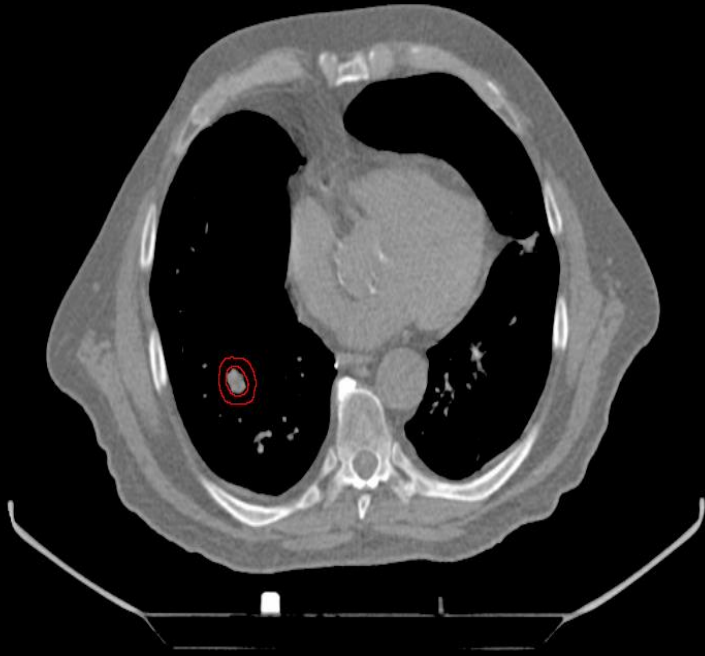
Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie

LungTech EORTC 22113

60 Gy w 8 frakcjach (df-7,5 Gy)

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie

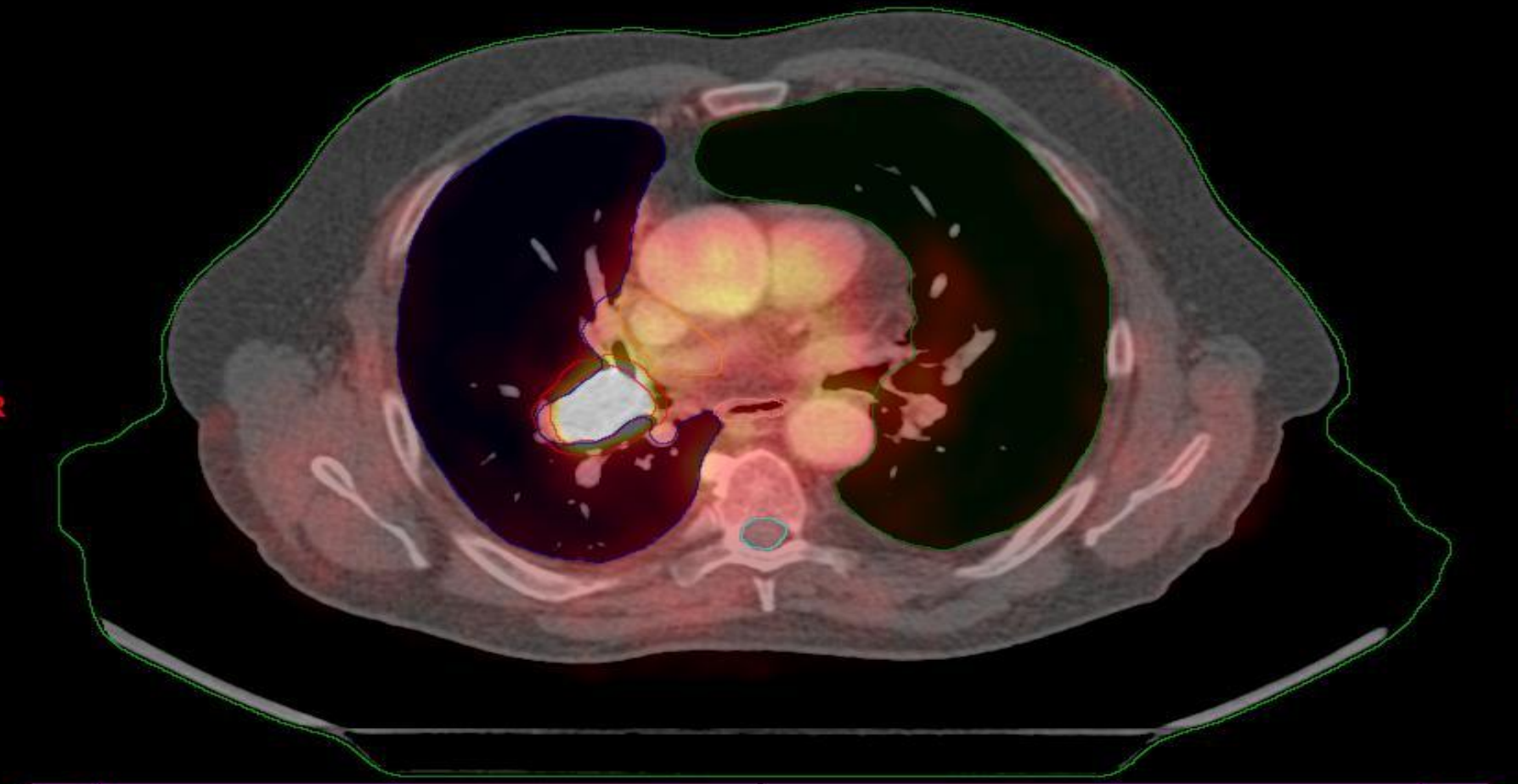

A

R

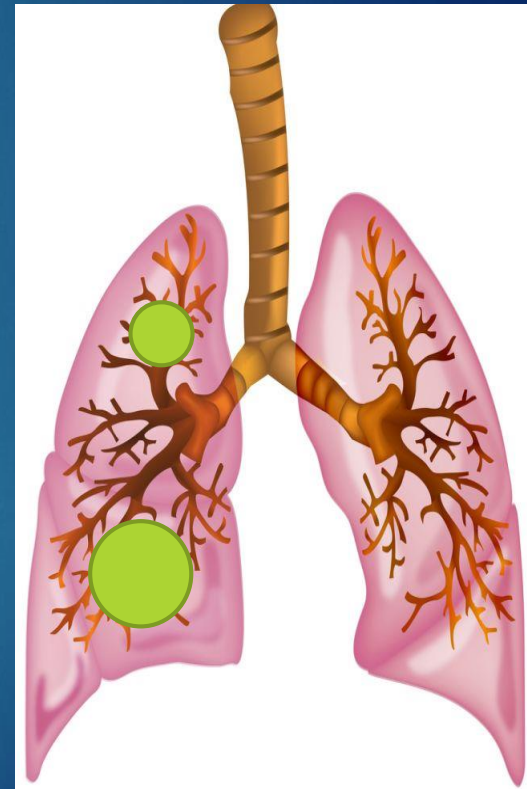
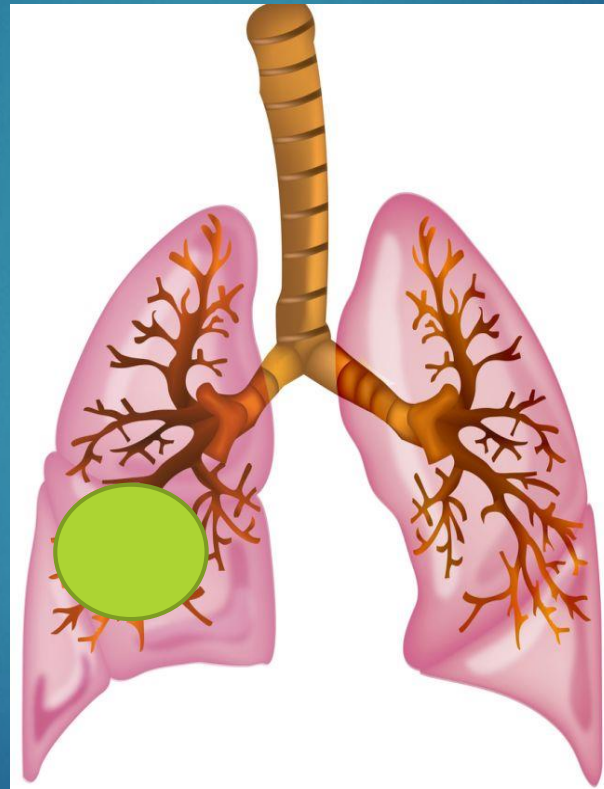
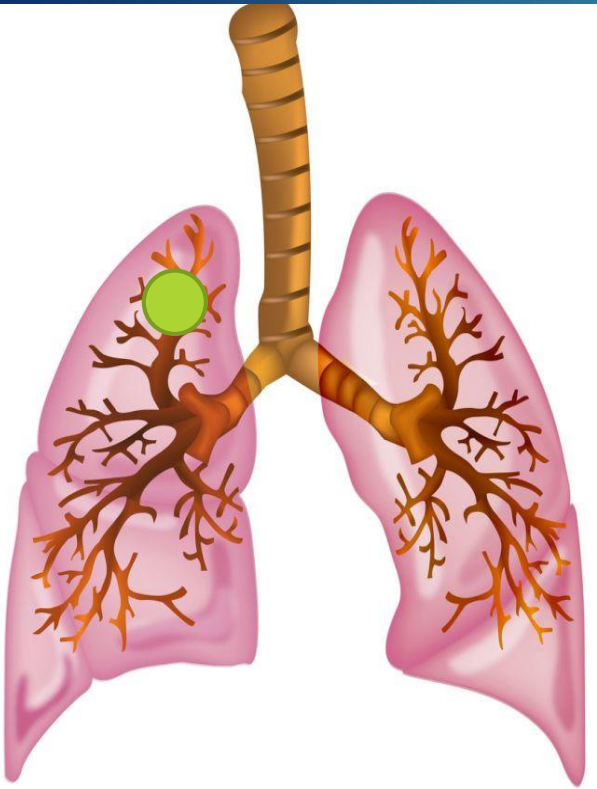
L

I

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z toksyczność

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna - Toksyczność

Płuca

Dolne partie vs górne partie

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna - Toksyczność

Baker R i wsp. IJROBP 2013
240 chorych – 263 guzy

Objawowe zapalenie płuc (G2+)

Istotne w analizie jednowariantowej:

Stosunek PTV/objętość płuc, V5Gy, V13Gy

W analizie wielowariantowej:

GTV, PTV

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie- Toksyczność

Bonger EM i wsp. R&O 2013
Duże guzy płuca

Istotne w analizie wielowariantowej:
Śr. dawka w obrębie drugiego płuca (<3.6 Gy)
Objętość guza (ITV-<145 cm³)

Radioterapia/radiokirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie- Toksyczność

Ryzyko zapalenia płuc ok 10%

Średnia dawka w obu płucach 5-6 Gy

V20- $\leq 10\%$

Średnia dawka w płucu przeciwnym (3,6Gy)

Objętość guza (GTV, PTV)

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna u chorych z guzami zlokalizowanymi centralnie- Toksyczność

Wyjściowa funkcja oddechowa wydaje się nie
mieć znaczenia dla ewentualnych powikłań RT
stereotaktycznej

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna czy potrzebna u medycznie nieoperacyjnych?

Koshy M R&O 2015 (baza 13 036 chorych)

	3-letnie OS
Bez leczenia	28%
Konwencjonalna radioterapia	36%
Radioterapia stereotaktyczna	48%

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna czy konwencjonalna radioterapia 3D

TROG 09.02

3 x 18 Gy (54 Gy) vs 33 x 2 Gy (66 Gy)

SPACE

3 x 22 Gy (66 Gy) vs 35 x 2 Gy (70 Gy)

**Radioterapia/radiochirurgia
stereotaktyczna u chorych na
OPERACYJNEGO raka płuca**

Radioterapia/radiokirurgia stereotaktyczna vs operacja U potencjalnie operacyjnych

Lagervaald FJ i wsp IJROBP 2012

177 chorych poddanych SABR potencjalnie
operacyjnych 60%-T1, 40%-T2

SABR 60 Gy w 3-8 frakcjach

Me OS- 61,5 m-cy 3-letnie OS 84,7%

3-letnie LC 93%

3-letnie wznowy węzłowe i przerzuty 9,7% i 9,7%

Tox G ≥ 3 zapalenie płuc i złamania żeber
2% and 3%,

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna vs operacja U potencjalnie operacyjnych

Onishi H i wsp IJROBP 2011

87 chorych poddanych SABR operacyjnych
(odmowa)

potencjalnie operacyjnych 75%-T1, 25%-T2

SABR 45-72,5 Gy w 3-10 frakcjach

(Mean BED 111; 100-141)

5-letnie LC   T1-92%,   T2-73%

5-letnie OS   T1-72%,   T2-62%

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna vs operacja

Versteegen NE i wsp. Ann Oncol 2013

Propensity Score Matched Analysis
577 chorych

	VATS lub Lobektomia	vs	SABR
	64		64
1-LC	86,9%		96,8%
3-letnie LC	82,6%		93,3%
(p=0,04)			

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna vs operacja

Mokhles S, i wsp. Lung Cancer 2015

Propensity Score Matched Analysis
577 chorych

	VATS lub Lobektomia	vs	SABR
	96		481
1-roczone OS	95%		94%
5-letnie OS	80%		53%
(p=n.s)			

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna vs operacja

Palma D i wsp. R&O 2011

Chorzy >75 lat 64%-T1

	60 operacja	60 SBRT
30 dniowa śmiertelność	8,3%	1,7%
3-letnie OS	60%	42%
(p=n.s)		

Radioterapia/radiokirurgia stereotaktyczna vs operacja

Zheng X i wsp IJROBP 2014

Metaanaliza

PURPOSE:

SBRT- 4850 chorych Oper- 7071 chorych

Wiek 74 lata   66 lat.

3 i 5 letnie OS 56,6% 41,2% vs 78,9 i 66,1

Po adjustment OS się nie różniło

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna specjalne sprawy

Crabtree TD i wsp J Thorac Cardiovasc Surg 2014

Oper- 458 wiek 66 lat

SBRT 151 wiek 74 lat

3-letnie OS: 78% vs 47%

L recur 2.6% vs 10,7%

Propensity-matched

3-letnie OS 68% vs 52% (p=0.05)

3-letnie LRRFS 92% vs 90% (p=n.s.)

Radioterapia/radiochirurgia stereotaktyczna vs operacja

ROSEL

STARS

ACOSOG Z4099/ RTOG 1021

Radioterapia stereotaktyczna vs radiochirurgia stereotaktyczna

Badanie RTOG 0915 (rak płuca)

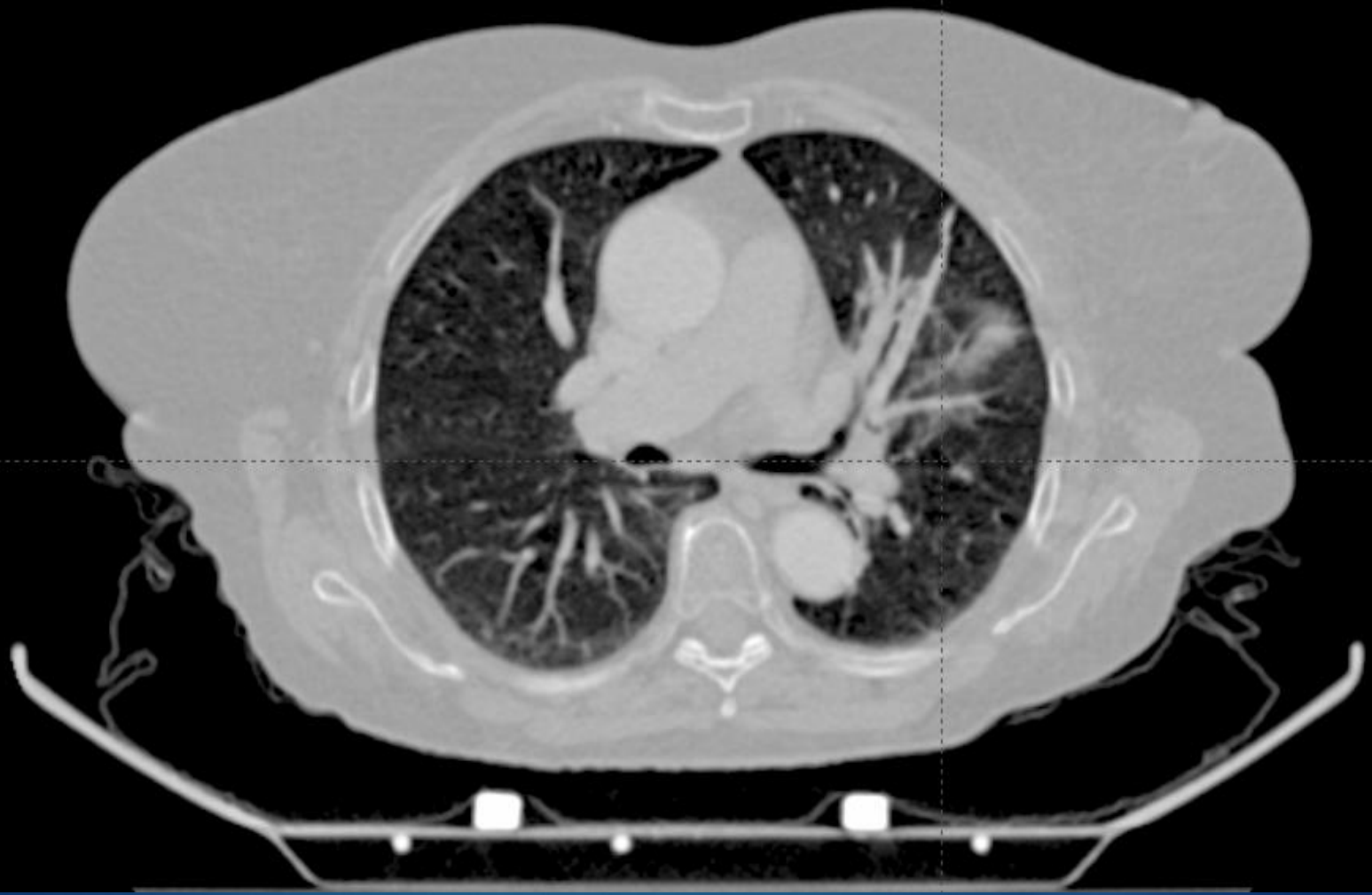
ASTRO, 2013

Wczesne efekty porównywalne dla:

1 x 34 Gy vs 4 x 12 Gy

Wniosek: jeżeli porównywalne to preferowane krótsze leczenie

DZIĘKUJĘ